

ЕВРОПСКА
КОМИСИЈА

Брисел, 6. 10. 2020. године
СОМ(2020) 641 коначни

**САОПШТЕЊЕ КОМИСИЈЕ УПУЋЕНО ЕВРОПСКОМ
ПАРЛАМЕНТУ, САВЕТУ, ЕВРОПСКОМ
ЕКОНОМСКОМ И СОЦИЈАЛНОМ КОМИТЕТУ И
КОМИТЕТУ РЕГИОНА**

**Економски и инвестициони план за
Западни Балкан**

{SWD(2020) 223 коначни}

СР

СР

Саопштење Комисије о Економском и инвестиционом плану за Западни Балкан

I. Увод

Западни Балкан је саставни део Европе и геостратешки приоритет Европске уније. Како је председница Фон дер Лајен изнела у свом говору о стању Уније 14. септембра 2020, „будућност *целог* региона лежи у ЕУ”. Током пандемије болести **COVID-19**, блиски односи између ЕУ и Западног Балкана јасно су се испољили. Иако је пандемија тешко погодила саму ЕУ, она је пружила **суштинску и неупоредиву подршку Западном Балкану, како је наведено у Саопштењу Комисије од 29. априла**¹ и декларацији са **Загребачког самита** од 6. маја 2020. године.

Утицај пандемије болести **COVID-19** огледа се у огромним поремећајима у економијама земаља Западног Балкана, које су већ заостајале у погледу **економске конвергенције** са ЕУ. Регион се суочава са сталним изазовима због слабе конкурентности, високе незапослености и значајног одлива мозгова. Потреба да се појачају напори у погледу конвергенције кроз спровођење структурних реформи, превазилажење структурних слабости, јачање иновационог потенцијала и убрзање зелене и дигиталне транзиције, такође у светлу њихове будућности у ЕУ, неопходнија је него икада пре.

Стога, **циљ овог економског и инвестиционог плана** је да подстакне **дугорочни опоравак** – потпомогнут зеленом и дигиталном транзицијом – којим ће се остварити одрживи економски раст, спровођење реформи потребних за напредак на путу ЕУ и приближавање Западног Балкана јединственом тржишту ЕУ. Циљ је да се **ослободи неискоришћени економски потенцијал региона и значајан простор за повећану унутар-регионалну економску сарадњу и трговину**.² Са популацијом од скоро 18 милиона људи, регион је важно тржиште за ЕУ и транзитно подручје за европску и међународну робу, са квалификованом радном снагом за привредна друштва која су спремна да улажу. Земље **Западног Балкана** стога имају кључну улогу у **глобалним ланцима вредности који снабдевају ЕУ**, а та улога би могла бити додатно ојачана. Дугорочно посматрано, то ће такође допринети стратешкој аутономији ЕУ.

Овим **економским и инвестиционим планом** се дефинише **значајан инвестициони пакет за регион**. Изграђен је на темељима предлога Инструмента за претприступну помоћ III (ИПА III) заснованог на учинку и реформама³ и ојачаним инструментима за подстицање инвестиција из јавног и приватног сектора.

У складу са усвајањем наредног Вишегодишњег финансијског оквира и повезаним правним основама, Комисија предлаже мобилизацију до **9 милијарди EUR финансијских средстава из програма ИПА III за период 2021–2027**, како би се подржала економска конвергенција са ЕУ пре свега кроз **инвестиције и подршку**

¹ COM(2020) 315 коначни о „Подршци Западном Балкану у сузбијању пандемије болести *COVID-19* и опоравку након пандемије”

² Светска банка, Редовни економски извештаји о Западном Балкану, јесен 2019: „Ако би се споразум ЦЕФТА даље проширио одредбама о законима о кретању капитала, заштити потрошача, регулацији тржишта рада и заштити животне средине, раст трговине и реални БДП порасли би за процењених 2,5 процента. Могао би да се постигне добитак од 6,7 одсто ако би земље оснажиле посвећеност достизању нивоа који постоји између држава чланица ЕУ.”

³ COM(2018) 465 коначни – Предлог Уредбе Европског парламента и Савета о успостављању инструмента за претприступну помоћ (ИПА III)

конкурентности и инклузивном расту, одрживој повезаности и двојној зеленој и дигиталној транзицији.

Комисија предлаже да се највећи део те подршке усмери на **кључне продуктивне инвестиције и одрживу инфраструктуру на Западном Балкану**. Поред тога, инвестициони капацитет региона треба додатно повећати мобилизацијом **новог Гарантног фонда за Западни Балкан**,⁴ са амбицијом да се **потенцијално привуку инвестиције до 20 милијарди EUR**.

Боље повезивање економија западног Балкана – унутар региона и са ЕУ – представља приоритет. То изискује снажну посвећеност Западног Балкана спровођењу суштинских реформи, продубљивању регионалне економске интеграције и **развијању заједничког регионалног тржишта** на основу правних тековина ЕУ како би **регион постао привлачније подручје за инвестиције**. ЕУ ће тежити да регион приближи јединственом тржишту ЕУ. Штавише, Западни Балкан ће имати огромну корист од појачаних напора усмерених ка **превазилажењу наслеђа прошлости**, нарочито у погледу нормализације односа између Србије и Косова*, и успешног закључивања дијалога у којем посредује ЕУ.

Европским зеленим договором⁵ се нуди план за заједничко деловање у суочавању са изазовима **зелене транзиције**, климатских промена, губитка биодиверзитета и прекомерне употребе ресурса и загађења, раздвајања економског раста од употребе ресурса и деградације животне средине. Посебна пажња биће посвећена обавези ЕУ да до 2050. године достигне **климатску неутралност**. С обзиром на ову амбицију и њихову будућност у ЕУ, земље Западног Балкана ће, уз подршку ЕУ, морати да ојачају своје напоре у том погледу.

Западни Балкан мораће да настави са спровођењем Агенде за одрживи развој до 2030. и њених циљева одрживог развоја, Париског климатског споразума и међународно договорених циљева у погледу биодиверзитета. Амбициозно деловање и удруживање снага у остваривању ове агенде, обезбедиће ЕУ и Западном Балкану предност у међународној економској арили, повећавајући њихову конкурентност на растућим глобалним тржиштима одрживих и зелених технологија. Наше постојеће платформе за сарадњу пружају могућности за јачање узајамно корисних савеза и обезбеђивање једнаких услова у области нових одрживих технологија, као што су обновљиви водоник, напредни енергетски системи соларне енергије и енергије ветра, батерије и хватање угљеника, као и у вези са критичним сировинама за ове технологије, попут ретких земних метала.

На основу приступа Европског зеленог договора, Ово саопштење прати **Радни документ Комисије о утврђивању Зелене агенде за Западни Балкан**. У њему су дефинисане релевантне акције и препоруке, укључујући усклађивање са стандардима ЕУ и правним тековинама ЕУ.

У истом контексту, земље Западног Балкана би требало да искористе **дигиталну**

⁴ Гаранцијски фонд за Западни Балкан биће успостављен у оквиру Гарантног фонда ЕУ за спољно деловање након 2020. године и Европског фонда за одрживи развој Плус. Обухватиће обезбеђивање буџетских гаранција ЕУ Европској инвестиционој банци, као и осталим извршним партнерима, у корист финансијских операција и инвестиционих програма којима се спроводе политике утврђене у програму ИПА III и овом економском и инвестиционом плану.

* Ова ознака не прејудуира ставове о статусу и у складу је са Резолуцијом СБ УН 1244/1999 и Мишљењем МСП о проглашењу независности Косова.

⁵ COM(2019) 640 коначни

стратегију ЕУ⁶ као водећи принцип за хуманоцентричну дигиталну трансформацију својих економија и друштава. То ће их ставити у бољи положај за интеграцију у ланце снабдевања ЕУ са већом додатом вредношћу и, у будућности, за придруживање јединственом дигиталном тржишту ЕУ које се брзо развија.

Надовезујући се на Дигиталну агенду за Западни Балкан за 2018. годину, овај инвестициони план нуди прилику за убрзање дигитализације управа, јавних служби и предузећа, на начин који је у складу са вредностима и правним оквиром ЕУ.

Одржива конкурентност неизбежно почива на способности региона да изгради своју **људску и предузетничку способност за иновације** и развије специјализоване сегменте тржишта. Дакле, улагање у будућност такође значи улагање у истраживање, иновације, здравство, образовање, културу, омладину и спорт. То су моћни алати за јачање не само економског развоја, отпорности и конкурентности региона, већ и његове социјалне кохезије, што значи пуно економско учешће свих његових грађана, укључујући Роме. Интеграција Рома у друштво подржавањем њиховог пуног учешћа у образовању и на тржишту рада је од посебног значаја и биће кључни приоритет процеса интеграције у ЕУ.⁷

Како би подржала постизање циљева овог економског и инвестиционог плана и обезбедила одрживост улагања у регион, Комисија ће ускоро предложити посебну **Агенду за Западни Балкан о иновацијама, истраживању, образовању, култури, омладини и спорту** („Агенда иновација за Западни Балкан”). Ова свеобухватна, дугорочна стратегија за сарадњу у овим областима са Западним Балканом биће од суштинског значаја за поспешивање развоја људског капитала, заустављање одлива мозга и подстицање циркулације мозга, као и за подстицање развоја дугорочног и одрживог иновационог окружења и преласка на економију засновану на знању. Њом ће се поставити темељи за доношење политика заснованих на чињеницама и промовисаће се инклузивни и висококвалитетни систем образовања и обуке, пружајући младима у региону боље изгледе.

Овај план је **саставни део подршке Западном Балкану на путу ка ЕУ**. Економски развој и спровођење суштинских реформи треба да се међусобно јачају и да допринесу да партнерске земље испуне добро утврђене захтеве процеса приступања. То подразумева спровођење реформи у области владавине права и структурних економских реформи, нарочито оних идентификованих у програмима економских реформи⁸ што ће максимизирати потенцијални утицај овог инвестиционог пакета.

Главни фактор за постојеће структурне слабости је **лоше управљање** а нарочито ограничен напредак у решавању **недостатака у владавини права** и у сузбијању

⁶ САОПШТЕЊЕ о Изградњи дигиталне будућности Европе COM/2020/67 коначни

⁷ План ће такође допринети примени саопштења Европске комисије о „Стратешком оквиру ЕУ за Роме за једнакост, инклузију и учешће” (COM (2020) 620), које је део амбициозне агенде ЕУ о једнакости и тежњама Уније ка већим циљевима у погледу социјалне правичности и просперитета.

⁸ Да би искористиле предности инвестиција подржаних у оквиру програма ИПА III и постигле одрживи економски раст, земље Западног Балкана треба да се приступе решавању и спроведу реформе које су заједнички договорене током економског и финансијског дијалога са ЕУ у оквиру Програма економских реформи (ПЕР) и препоручене у годишњем Пакету проширења. Приоритети политике и структурне реформе идентификовани у овом контексту потврђују потребу за јачањем административних капацитета за планирање, одабир и управљање инвестиционим пројектима, уз побољшање пословног окружења и политика тржишта рада. Напредак у реформама економског управљања је од суштинског значаја како би се на време и ефикасно остварио очекивани велики пораст инвестиција. Штавише, дијалог у оквиру ПЕР треба да обезбеди важне смернице за инвестиционе одлуке у оквиру Економског и инвестиционог плана и пажљиво планирање и приоритизацију ресурса.

корупције. Владавина права и поштовање основних права, функционисање демократских институција и јавна управа нису само у центру процеса приступања већ су и главни покретачи за економски опоравак региона и јачање отпорности на потенцијалне будуће кризе и економске шокове. Поштовање владавине права такође је неопходно да би се заштитили фондови ЕУ и обезбедило да се они користе за подршку развоју Западног Балкана.

II. Добро управљање као темељ одрживог економског раста

Подстицање инвестиција и економског раста ће зато бити могуће само ако се Западни Балкан **чврсто обавезе на суштинске реформе и спроведе суштинске реформе у складу са европским вредностима**. Без обзира на то да ли су у питању структурне **социо-економске реформе**, нарочито оне идентификоване у програмима економских реформи и заједничким смерницама политике, јачање **владавине права, поштовање људских права**, или унапређење **јавне управе**, те реформе су кључне за стварање окружења погодног за предузетништво, отварање нових радних места и одржива улагања. Лидери Западног Балкана морају **веродостојније** да испуњавају своје обавезе у спровођењу неопходних суштинских реформи, уз јаснију политичку опредељеност, у складу са ревидираном методологијом проширења.⁹

Владавина права је кључни аспект демократске трансформације и кључно мерило на основу којег ЕУ процењује напредак ка чланству. У том погледу, међу земљама Западног Балкана ниво напретка се знатно разликује. Оперативна сарадња Западног Балкана са државама чланицама ЕУ и агенцијама ЕУ наставила је да се побољшава. Међутим, кредибилан напредак у области владавине права остаје значајан изазов, који је често у корелацији са недостатком политичке воље, континуираним постојањем јасних елемената заробљавања државе и ограниченим напретком у погледу независности правосуђа.

Пакет за проширење 2020,¹⁰ усвојен паралелно са овом саопштењем, пружа детаљан преглед стања суштинских реформи и смернице о овим реформским приоритетима, који остају у средишту процеса приступања ЕУ.

Кључни интерес грађана је функционални систем међусобне контроле у којем видно оснажено и независно, непристрасно и ефикасно правосуђе обезбеђује да се све државне институције придржавају закона, одржавају интегритет и да су грађани заштићени од произвољних одлука и да могу остварити своја права у потпуности. Предузећима је потребна правна сигурност, одсуство корупције и ефикасно функционисање администрације да би могла да успоставе своје пословање и да се ослане на ефикасне и независне институције како би остварила своја економска права. Стране инвеститоре треба убедити да постоје једнаки услови који ће заштитити њихове инвестиције. Усклађивање са правилима ЕУ о јавним набавкама и повећана транспарентност и надзор су кључни, нарочито за добро финансијско управљање великим јавним инвестицијама, укључујући оне предложене у овом плану, и за спречавање корупције у овој области. Потребно је успоставити стратешки приступ ка ефикасном разбијању криминалних организација и њихове економске основе, укључујући побољшане резултате у финансијским истрагама и одузимању имовине. Сарадња између партнера у региону, као и са ЕУ, је од суштинског значаја за решавање специфичних безбедносних изазова, попут сузбијања тероризма и екстремизма, прања

⁹ COM(2020) 57 коначни „Унапређење процеса приступања – Кредибилна перспектива ЕУ за Западни Балкан”.

¹⁰ COM(2020) 660/2

новца, незаконите трговине оружјем, трговине људима и кријумчарења миграната.

Да би се избегао сваки недостатак у заштити фондова ЕУ, императив је да партнери са Западног Балкана обезбеде да се преваре, корупција, праће новца и проневера решавају ефикасним, одвраћајућим и сразмерним кривичним санкцијама. Партнери са Западног Балкана који су потписници споразума о узајамној правној помоћи требало би да прихвате Европско јавно тужилаштво (ЕЈТ) као надлежни орган држава чланица које учествују у ЕЈТ за спровођење тих споразума.¹¹ Сарадњу између ЕЈТ и партнера са Западног Балкана треба омогућити закључивањем радних аранжмана.¹²

Изградња висококвалитетне јавне управе је темељ за добро функционисање државе. Од суштинске важности је за ефикасну и делотворну државну службу која пружа квалитетне услуге грађанима и предузећима. Када је реч и управљању инвестицијама, држави су потребни јаки капацитети како би идентификовала, приоритизовала, развила и управљала инфраструктуром и другим стратешким инвестиционим пројектима који су оријентисани на будућност, у блиским консултацијама са грађанима и другим заинтересованим странама. Професионална државна служба такође игра кључну улогу у доприносу спречавању корупције, укључујући кроз повећану транспарентност и коришћење е-управе. Јавне набавке морају бити усклађене са правилима ЕУ и у потпуности спроведене; изузимање из поступака јавних набавки треба примењивати рестриктивно, укључујући ограничавање употребе међудржавних споразума. То ће помоћи да се обезбеди да корупција у набавкама не омета економски развој, не нарушава тржиште и не ствара неефикасности које смањују конкурентност, трговину и инвестиције. Те реформе ће такође ојачати заштитне мере против сваке злоупотребе фондова ЕУ.

ЕУ ће наставити да обезбеђује значајна финансијска средства и пружа подршку реформама усмереним на добро управљање и основе најмање у износу тренутних финансијских средстава. У складу са принципом условљености који се одражава у ревидираној методологији проширења, према којој земље прелазе на реформске приоритете, то би требало да доведе до повећаног финансирања и улагања – укључујући и кроз претприступни инструмент заснован на резултатима и оријентисан ка реформама. Међутим, подједнако су потребне одлучне мере којима се санкционише свака озбиљна или продужена стагнација или назадовање. Те мере подразумевају и то да се, на основу процене напретка у годишњим извештајима Комисије, обим и интензитет финансирања ЕУ може прилагодити тако да буду снижени.

III. Значајан инвестициони пакет

Предлог Комисије за Инструмент за претприступну помоћ (ИПА III)¹³ износи преко 14 милијарди EUR¹⁴ за период 2021–2027, од којих је највећи део намењен Западном Балкану.

ИПА III ће представљати стабилан **приступ заснован на политикама, уз стратешко и динамично распоређивање помоћи**, при чему ће у сржи подршке ЕУ бити основни захтеви за чланство у ЕУ. Даљим усредсређивањем финансијске помоћи ЕУ на кључне

¹¹ На основу члана 104. став 4. [Уредбе о ЕЈТ]

¹² У складу са чл. 99. став 3. и 104. став 1. Уредбе Савета (ЕУ) 2017/1939 од 12. октобра 2017. године о спровођењу појачане сарадње на успостављању Европског јавног тужилаштва („ЕЈП”)

¹³ COM (2018) 465 коначни Предлог Уредбе Европског парламента и Савета о успостављању инструмента за претприступну помоћ (ИПА III)

¹⁴ Финансијски износи дати су у тренутним ценама. Предлог Комисије за ИПА III износи 14,5 милијарди EUR, док је закључцима Европског савета од 17. до 21. јула 2020. године износ смањен на 14,162 милијарде EUR, у складу са договором са Европским парламентом.

приоритете, програмом ИПА III ће се обезбедити још већи подстицај за подршку реформама које подстичу одрживи друштвено-економски развој и приближавају партнере вредностима и стандардима Уније.

У центру овог економског и инвестиционог плана је **значајан инвестициони пакет** за регион, у оквиру којег ће највећи део подршке бити усмерен ка **кључним продуктивним инвестицијама и инфраструктури**. То ће се одразити и потпомогнути двојну зелену и дигиталну транзицију и развој повезаних, конкурентних, на знању заснованих, одрживих, иновационо оријентисаних и напредних економија на Западном Балкану, са све динамичнијим приватним сектором. Инвестициони пакет биће кључни покретач за омогућавање повећаног јавног и приватног улагања у региону од стране Европске инвестиционе банке (ЕИБ), Европске банке за обнову и развој (ЕБРД) и других међународних финансијских институција (МФИ), развојних финансијских институција држава чланица ЕУ (РФИ), укључујући директне стране инвестиције, као и интегрисање тржишта.

Први скуп пројеката груписан у оквиру десет **кључних иницијатива наведен је у анексу**. Ти предлози пројеката заснивају се на резултатима прелиминарних консултација са владама региона и на њиховим политичким и економским приоритетима. Први корак у спровођењу овог економског и инвестиционог плана могао би бити пакет **инфраструктурних пројеката** унапред припремљених за финансирање у периоду **2021–2022**, уз очекивање да би они привукли значајне инвестиције. То би омогућило да се зрели предлози пројеката, нарочито у областима дигиталне, транспортне, енергетске транзиције и животне средине, након одговарајуће процене, заврше или знатно унапреде до 2024. године.

Додатно ИПА финансирање могло би накнадно подржати инфраструктурне пројекте и продуктивне инвестиције са нарочитим фокусом на двојну зелену и дигиталну транзицију за регион, подстицање циркуларне економије и биодиверзитета и заједничко спровођење предстојеће Зелене агенде за Западни Балкан. Такође би се могле подржати инвестиције у рурална подручја и пољопривреду, у културни и креативни сектор, у здравство и развој људског капитала, укључујући образовање, и за јачање прекограничне сарадње, укључујући у области иновација.

Поред обезбеђивања значајне количине **бесповратних средстава** за регион, ЕУ може да обезбеди гаранције да помогне смањењу трошкова финансирања и за јавне и за приватне инвестиције и да смањи ризик за инвеститоре: Очекује се да ће подршка кроз предложени **Гарантни фонд за Западни Балкан** мобилисати приближно **20 милијарди EUR** инвестиција у наредној деценији.

Инвестициони оквир за Западни Балкан (*WBIF*), укључујући и његову платформу за приватни сектор **Фонд за развој предузећа и иновације на западном Балкану** (*WB EDIF*) и **Гарантни фонд за Западни Балкан**, окупљање партнера са Западног Балкана, билатералних донатора и међународних финансијских институција биће главни покретачи који ће обезбедити брзу примену инвестиционог пакета за:

- јачање основних инфраструктурних веза, посебно главних саобраћајних и енергетских веза, које су кључне за економски развој, интеграцију тржишта и прекограничну трговину у региону и са Европском унијом;¹⁵

¹⁵ Зато је ЕУ од 90-их година допринела са преко 11 милијарди EUR за развој транспортне и енергетске инфраструктуре у региону, кроз бесповратна средства и зајмове, што је резултирало инвестицијама од скоро 22 милијарде EUR. Ова посвећеност је даље ојачана увођењем Агенде повезивања 2015. године, у оквиру које је обезбеђено додатних 1 милијарду EUR до 2020. године а која

- пружање подршке двојној зеленој и дигиталној транзицији;
- повећање конкурентности приватног сектора, подстицање иновација и развој основних социјалних сектора;
- повезивање економија кроз ојачану регионалну економску интеграцију и интеграцију са ЕУ.

Да би се максимизирао дугорочни утицај инвестиција, спровођење структурних економских реформи и реформи у области доброг управљања од стране партнерских земаља биће од суштинског значаја, укључујући мере за реформе у области повезивања и повећање статистичких капацитета. Напредак у области основа требало би да се настави паралелно са спровођењем кључних иницијатива. ЕУ ће такође подржати мере за изградњу капацитета тамо где је то потребно, како би се побољшале јавне набавке и капацитети за управљање јавним инвестицијама за припрему, управљање и надзор над спровођењем пројеката. ЕУ ће сарађивати са Западним Балканом да би се обезбедило да су инвестиција у пројекте од заједничког стратешког интереса адекватно сагледане с циљем да се идентификују, процене и ублаже потенцијални ризици за безбедност или јавни поредак, у складу са релевантним правилима ЕУ и СТО.

Коначне одлуке о индикативним предлозима пројеката и финансирања које су утврђене у овом плану спровешће се уз пуно поштовање поступака доношења одлука, процеса програмирања и приступа заснованог на учинку и оријентисаног на резултате будуће Уредбе ИПА III коју тренутно разматрају сузаконодавци, нарочито у погледу напретка у оквиру агенде проширења ЕУ, релевантности и зрелости и у складу са релевантним правилима ЕУ. Треба испоштовати зелену заклетву „да се не чини штета”. Да би максимизирала утицај овог економског и инвестиционог плана, ЕУ ће се, у духу приступа „Тим Европа”, такође повезати са својим партнерима, као и постојећим регионалним иницијативама попут Берлинског процеса, како би створила максималну комплементарност између ЕУ, других мултилатералних и билатералних акција.

IV. Улагање у одрживи транспорт

ЕУ ће дати приоритет пројектима и програмима који се односе на индикативно проширење **основне мреже** Трансевропске транспортне мреже (ТЕН-Т) који су од стратешког интереса за регион и ЕУ. Предузимаће се мере за убрзање изградње нове саобраћајне инфраструктуре и надоградње постојеће, у **циљу приближавања основне транспортне мреже стандардима ЕУ**.

Брзе и ефикасне саобраћајне везе, како у региону, тако и са суседним државама чланицама ЕУ, и одрживи транспорт са даљим улагањима у железницу и унутрашње пловне путеве **су од пресудног значаја**. У том контексту, за даље подстицање регионалне сарадње и интеграције, повезивање главних градова у региону и са ЕУ биће важан приоритет, као и промовисање мултимодалних транспортних решења и модалних промена, и смањење загађења које потиче из транспорта.

Стварање ових веза подстаћи ће инвестиције и олакшати регионалну трговину и **омогућити одрживи економски раст**, повећавајући квалитет свакодневног живота људи у региону. Предност ће имати нове дигиталне технологије, уз побољшање информационих система, док ће приоритет бити безбедност на путевима (и елиминисање високо ризичних путних деоница и пружних прелаза у нивоу у сектору железнице) и пружање помоћи у пројектовању и спровођењу програма одржавања.

Рад са Транспортном заједницом ће се додатно појачати да би се подржало стварање потпуно интегрисаног регионалног транспортног тржишта заснованог на законодавству и стандардима Европске уније. То ће у великој мери убрзати примену техничких стандарда и **мера реформе повезивања, као и усклађивање и поједностављивање процедура преласка границе** и завршетак железничких реформи (укључујући и раздвајање железница и приступ трећих страна), посебно како би се превазишле наслеђене фрагментисане мреже. То ће зацртати пут ка неприметној интеграцији транспортних тржишта Западног Балкана у ЕУ, и отворити нове пословне могућности за привредна друштва и људе у региону.

Земље Западног Балкана би, са своје стране, требало да подрже те инвестиције:

- усвајањем и спровођењем регионалних акционих планова који се односе на сигурност на путевима и железници, као и на олакшавање транспорта, које је израдила Транспортна заједница ;
- брзим напредовањем у реформи саобраћајног повезивања како би се убрзала интеграција са ТЕН-Т, правним тековинама ЕУ и њеним дигиталним технологијама и технологијама чисте енергије; и
- постепеним усвајањем и спровођењем свих транспортних прописа ЕУ и техничких стандарда и транспарентних поступака јавне набавке у области транспорта, укључујући убрзано усклађивање са правилима ЕУ о јавним набавкама како би се олакшала интеграција тржишта.

Комисија предвиђа повећање стопе суфинансирања за пројекте друмског транспорта до 40%. Одржива мобилност је суштински елемент у изградњи транспортне инфраструктуре која ће се користити у будућности. За сваки пројекат путне инфраструктуре, Комисија ће промовисати развој зелених мултимодалних транспортних решења. Циљ би требало да буде повезивање партнера у региону и између региона и ЕУ кроз интеграцију одрживих и паметних елемената у друмском транспорту (као што су пунионице за електричне аутомобиле и мултимодалне тачке повезивања са мрежама железница и пловних путева, по потреби). Овај фокус подстиче иновације, као и циљане и правилно димензионисане инвестиције. Комисија ће промовисати и примену одрживих планова урбане мобилности у градовима региона који се повезују на мрежу.

V. Улагање у чисту енергију

Ојачаће се подршка у области **енергетике**. Ставиће се нагласак на интеграцију енергетског тржишта, декарбонизацију и чисту енергију, правичну транзицију, повећану дигитализацију система и паметне мреже, енергетску ефикасност, укључујући модернизацију даљинског грејања и енергетску сигурност. Декарбонизација је кључни стуб овог економског и инвестиционог плана у складу са циљевима Европског зеленог договора. Појачано повезивање и проширење Енергетске уније на Западни Балкан такође ће бити кључни за успешну транзицију ка чистој енергији у региону.

Треба подржати повећано коришћење **обновљивих извора енергије**, у складу са потенцијалима региона и плановима за прилагођавање климатским променама. То може обухватати еколошки прихватљива улагања у хидро и соларне изворе енергије, изворе енергије ветра и геотермалне изворе. Боље инвестиционо окружење би требало да прати увођење чистих и савремених енергетских технологија, у оквиру свеобухватног регулаторног оквира заснованог на конкурентним правилима набавки.

То ће ублажити ризике ефекта фиксирања економија Западног Балкана на крајње неодрживе и све скупљих нових постројења за производњу електричне енергије коришћењем угља.

Прелазак са угља на одрживу и чисту енергију биће кључан, како би се смањиле емисије угљен-диоксида и загађења ваздуха. Тренутно се успоставља иницијатива „Транзициона платформа за регионе Западног Балкана и Украјине где се експлоатише угаљ”, која представља одраз иницијативе који постоји унутар ЕУ. Том иницијативом ће се пружити подршка транзиционим стратегијама које су инклузивне и које никога не изостављају, а истовремено нуде чистије алтернативе угљу и дају подршку пројектима прилагођеним за регионе који зависе од експлоатације угља.

За оне земље које се у великој мери ослањају на угаљ, кључна ствар за удаљавање од његове експлоатације а, **краткорочно до средњорочно гледано**, може бити прелазак на **модерну гасну инфраструктуру са ниским емисијама**. То региону може понудити у великој мери доступан, сигуран и приступачан извор енергије захваљујући којем ће **регион бити конкурентан** на међународном нивоу, истовремено **знатно повећавајући квалитет ваздуха и смањујући емисије**.

У средишту нове гасне инфраструктуре морају бити нови цевоводи, укључујући и **продужетак Трансјадранског гасовода**, што би могла да буде прилика за диверзификацију извора гаса на европском тржишту и довођење гаса у регион како би се убрзао прелазак са експлоатације угља у производњи енергије. Сваки нови гасовод на Западном Балкану мора у потпуности бити у складу са правилима ЕУ, у складу са Уговором о Енергетској заједници, и мора доказати своју дугорочну одрживост. Такође треба узети у обзир све значајнију улогу течног природног гаса (ТПГ) као прилику за диверзификацију снабдевања гасом у региону путем терминала за ТПГ у Грчкој и Хрватској.

Дугорочно посматрано, ове инвестиције у гасну инфраструктуру обезбедиће основу за наредни корак у заштити животне средине, јер ће омогућити увођење **декарбонизованог гаса** када постане доступан и конкурентан, омогућавајући даље смањење угљен-диоксида и утицаја на загађење ваздуха. Дакле, тим инвестицијама ће се у будућности осигурати снабдевање региона енергијом.

Олакшаће се напори за повећање **енергетске ефикасности**. У контексту Европског зеленог договора, Комисија предлаже проширење „**таласа реновирања**” ЕУ на Западни Балкан. Обновљени и побољшани грађевински фондови ће да се утре пут систему декарбонизоване чисте енергије, јер је грађевински сектор један од највећих потрошача енергије у Европи. У ту сврху ЕУ ће користити, између осталог, постојеће платформе попут Фонда за зелени развој и Регионалног програма енергетске ефикасности којима је до сада омогућено укупно 700 милиона евра зелених инвестиција.

Одређивање приоритета за енергетске интерконекције се већ одвија у оквиру Енергетске заједнице кроз Пројекте од интереса за енергетску заједницу (ПЕЦИ) и Пројекте од заједничког интереса (ПМИ). Партнерске земље на Западном Балкану мораће да спроведу тржишне реформе како би убрзале интеграцију са тржиштима гаса и електричне енергије из Централне и Југоисточне Европе. У оквиру Иницијативе енергетског повезивања Централне и Југоисточне Европе (*CESEC*), Комисија ће наставити да пажљиво надгледа тржишне реформе у земљама Западног Балкана како би убрзала интеграцију тржишта гаса и електричне енергије у

Централној и Југоисточној Европи.

Агенда иновација за Западни Балкан ће додатно појачати трансфер технологије¹⁶ и олакшаће приступ најбољој истраживачкој инфраструктури света, центрима знања, центрима компетенција и онлајн платформама, као и приступ напредним рачунарским симулацијама кроз, на пример, Заједничко предузеће за европско рачунарство високих перформанси (*EuroHPC*)¹⁷. Тиме ће се подржати прелазак на чисту и ефикасну производњу и коришћење енергије, као промовисањем отворене науке и најсавременије истраживачке инфраструктуре, попут Међународног института за одрживе технологије Југоисточне Европе (*SEEIST*).

Земље Западног Балкана, са своје стране, треба да подрже те инвестиције кроз:

- брзи напредак у **реформске мере повезивања** ради успостављања регионалног енергетског тржишта и даље интеграције са енергетским тржиштем ЕУ у блиској сарадњи са Секретаријатом Енергетске заједнице у оквиру Уговора о оснивању Енергетске заједнице.
- **финализацију реформе Уговора о оснивању енергетске заједнице и усвајање Пакета за чисту енергију ЕУ** од стране Енергетске заједнице.
- јачање процеса постављања циљева Енергетске заједнице до 2030. усвајањем енергетских и климатских циљева до 2030. у складу са амбицијом ЕУ за декарбонизацију, узимајући у обзир релевантне друштвено-економске разлике уговорних страна.

VI. Озелењавање Западног Балкана – улагање у животну средину и климу

У основи **Европског зеленог договора** су политике осмишљене у сврху развијања модерних, у погледу ресурса ефикасних и конкурентних економија, у којима раст није повезан са емисијом гасова са ефектом стаклене баште, коришћењем ресурса и стварањем отпада, у којима се тежи климатској резилијентности.

Европски зелени договор може бити у потпуности ефикасан само ако непосредно суседство ЕУ такође што раније предузме мере. Ово је наочито тачно за земље Западног Балкана с обзиром на њихову европску перспективу. Комисија стога представља, заједно са овим саопштењем, **Зелену агенду за Западни Балкан**, како је предвиђено у Европском зеленом договору. Очекује се да ће лидери Западног Балкана одобрити Зелену агенду на Самиту у Софији у новембру. У овој Агенди се налазе информације из пет **општих области обухваћених Зеленим договором, а то су: декарбонизација, смањење загађености** ваздуха, воде и тла, **циркуларна економија, ратарство и производња хране** и заштита **биодиверзитета**. Економски раст и нове пословне могућности ће се повезати са одрживијим обрасцима потрошње и производње, укључујући и промовисање циркуларне економије, очување оскудних ресурса и побољшано поновно коришћење отпадних производа, повезујући се са свим привредним секторима, као и урбаном и руралном перспективом, и ослањајући се на одрживост екосистема као предуслова за успех. Већ постојеће платформе, попут Стратегије ЕУ за Јадранско-јонски регион (*EUSAIR*) и Стратегије ЕУ за Подунавље (*EUSDR*), у којима земље Западног Балкана играју важну улогу, могу помоћи у спровођењу овог процеса на терену, јер су у тим областима координисане и заједничке акције од кључног значаја.

¹⁶ САОПШТЕЊЕ о Обликовању европске дигиталне будућности COM/2020/67 коначно

¹⁷ САОПШТЕЊЕ о Обликовању европске дигиталне будућности COM/2020/67 коначно

Загађење ваздуха је кључни проблем на Западном Балкану. Широко распрострањена употреба угља и дрвета за производњу енергије, као и камиони и аутомобили који су извори загађења, довели су до тога да је током зиме ниво квалитета ваздуха у градовима у региону међу најгорима у Европи. Шеснаест (16) термоелектрана на угаљ у региону емитују више сумпор-диоксида од укупно 250 сличних постројења у ЕУ. У овом региону декарбонизација и смањење загађености ваздуха су директно повезани. Удаљавање од експлоатације угља побољшало би квалитет живота грађана и годишње донело значајне уштеде здравству у буџетима земаља Западног Балкана.

Елемент који ће бити пресудан за прелазак на чисту енергију је и одржива мобилност. ЕУ треба да промовише спровођење **планова одрживе урбане мобилности** у градовима у региону, уз развој **зелених мултимодалних транспортних решења**. Што се тиче мрежа путева, циљ би требало да буде повезивање партнера у региону и између региона и ЕУ кроз интеграцију одрживих и паметних елемената у друмском транспорту (као што су пунионице за електрична возила) ради подстицања иновација, као и циљане и добро димензионисане инвестиције.

С обзиром на ЕУ перспективу региона, у циљеве ЕУ, као што је **смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште** за најмање 55% до 2030. године, мора се укључити системска модернизација региона и његов будући раст. То значи прелазак са фосилних горива на обновљиву енергију и улагање у инфраструктуру којом се подржава међусекторска трансформација ка климатски неутралној економији избегавајући насукана средства. Да би промовисала декарбонизацију, ЕУ би требало и да настави да помаже партнерима са Западног Балкана у развоју и спровођењу **Дугорочне климатске стратегије и националних енергетских и климатских планова** који треба да се ускладе са правилима из правних тековина ЕУ. Такође ће се извршити **процена друштвено-економског утицаја декарбонизације у региону**.

Привредни субјекти су кључ успеха зелене транзиције. Зелена агенда ће обухватити димензију приватног сектора, чији је циљ подстицање приватних привредних друштава активних у зеленој и **циркуларној економији** и усмеравање свих сектора привреде ка одрживости, било у енергетици, мобилности или пољопривреди. ЕУ треба да се заједно са регионом посвети промоцији **одрживих образаца производње и система прехранбених производа**. Дефинисање и спровођење акционих планова за циркуларну економију, стратегија за спречавање настајања отпада и рециклирање, и регионална сарадња у подручју смањења загађења пластиком обезбедиће стално напредовање региона ка зеленој економији и правним тековинама ЕУ.

Регион би требало да прихвати иновативне зелене и дигиталне технологије којима се стварају нови пословни модели, да омогући индустрији да буде продуктивнија, обезбеди нове вештине радницима и подржи декарбонизацију привреде. Системи за истраживање и иновације изискиваће веће прибављање јавних средстава како би у имали кључну улогу у овим настојањима. Комисија ће промовисати програме прибављања средстава за предузећа која послују у области зелених иновација и технологија да би се овај циљ остварио.

Регион такође треба да се усмери ка **циркуларној економији**, у којој су рециклажа и поновна употреба правило док је коришћење природних ресурса значајно смањено. Европски институт за иновације и технологију играће важну улогу у овом погледу јачајући сарадњу са својим заједницама знања и иновација, посебно онима које се баве енергијом, сировинама, управљањем у прехранбеној индустрији и урбаном

мобилношћу. То би помогло даљем развоју тематских иновационих екосистема у региону и подржало укључивање партнера са Западног Балкана у европске стратешке ланце вредности, и скренуло би пажњу на **одрживе обрасце производње и прехранбене системе**.

Примарна **производња хране и прерађивачки сектор**, заједно са **шумарством и рибарством**, и даље чине велики удео у БДП и радној снази у региону (до 40% радника у Албанији), са великим потенцијалом за даљи одрживи економски развој. Заједнице би на тај начин биле атрактивније и смањила би се миграција младих у урбане центре и ЕУ. Упркос богатој бази природних ресурса, величина газдинства, продуктивност радне снаге и приноси су ипак ниски, а технологија је лоша и пољопривреда је непрекидно само за властите потребе. Потребно је и даље уложити велики напоре у безбедност хране, добробит животиња и прелазак ка одрживим прехранбеним системима. Ово је још важније ако се узме у обзир неопходно усклађивање са правним тековинама ЕУ у погледу безбедности хране и Стратегијом ЕУ „Од њиве до трпезе”. Кроз ИПАРД ће се подстаћи руралне економије, реструктурирање пољопривредно-прехранбених сектора и смањење отпада. Допринеће се циркуларној и биоeкономији, а рурална подручја ће постати много занимљивија места за живот, а истовремено и отпорнија на изазове попут климатских промена и губитка биодиверзитета.

Треба сагледати и заштиту **биодиверзитета** и обнављање природног капитала, као и ефикасне системе за сакупљање отпада и спречавање загађења животне средине. То може помоћи у искоришћавању огромног **туристичког потенцијала природне средине у региону**, задовољавајући и локално и европско тржиште и све већу потражњу за одрживим туризмом.

У **области управљања отпадом** мора се обратити пажња на правилно сакупљање отпада и одвајање кључних токова отпада. Потребни су већи напори за смањење загађења **воде** и решавање питања очувања водених ресурса и заштите од поплава. Морски отпад је глобални проблем и утиче на све океане света, а реке у региону Западног Балкана носе огромне количине отпада у мора и океане.

VII. Улагање у дигиталну будућност

Дигитализација представља прилику за економије и друштва у региону, а дигитална решења доприносе одрживој, климатски неутралној и ресурсно ефикасној привреди, као и бољем управљању и бољим јавним услугама за грађане¹⁸. Западни Балкан у све већој мери извози дигиталне услуге. Уз подршку ЕУ и Савета за регионалну сарадњу, од 2018. године Западни Балкан спроводи **Дигиталну агенду за Западни Балкан**. Западни Балкан би требало да процени учинак досадањег спровођења, утврди где треба убрзати рад, а и прошири обим и амбицију дигиталне трансформације у региону. Подршка која се даје нарочито за **развој дигиталних вештина, е-управу, е-набавке и е-здравствене услуге** учинила би јавне власти транспарентнијим и одговорнијим, смањила трошкове и побољшала пружање услуга грађанима и предузећима, истовремено скрећући пажњу на социјалну димензију.

Дигиталне пословне могућности могу се у потпуности искористити кроз подршку дигиталним „стартап“ и „скејлап“ **предузећима** и развоју **дигиталних вештина**. Кроз програме попут **Акционог плана за дигитално образовање**, ЕУ подржава **развој и усвајање дигиталних вештина** на Западном Балкану како би дигитална

¹⁸ САОПШТЕЊЕ о Обликовању дигиталне будућности COM/2020/67 коначно

трансформација била што свеобухватнија и инклузивнија. **Даље учешће у иницијативама широм ЕУ**, као што су *SELFIE*¹⁹, *HEInnovate*²⁰, Хакатон за дигитално образовање, Недеља програмирања у ЕУ и Паневропска мрежа података за истраживачку и образовну заједницу (мрежа *GEANT*) омогућило би региону да се још више приближи најсавременијем свету дигиталних истраживања и иновација. Земље у региону би исто тако требало да развију и спроведу своје стратегије дигиталног образовања, подржавајући обуку наставника, као и иницијативе за учење путем интернета и онлајн садржаје.

Један од циљева Дигиталне агенде је рад на **смањењу трошкова роминга** унутар региона и заснива се на раду са релевантним заинтересованим странама како би се знатно смањили трошкови роминга и ка ЕУ и из ЕУ. То се одвија на отворен, инклузиван и транспарентан начин. На припреми мапе пута заједнички раде владе, регулатори и оператори телекомуникација, док Савети за регионалну сарадњу и ЕУ могу да имају улогу фацитатора. Оператори у региону морају радити на снижавању роминг тарифа у контексту стабилних, предвидљивих и конкурентних тржишта под надзором независних националних регулаторних органа.

Још ће се истраживати како Западни Балкан може уживати у благодетима **јединственог дигиталног тржишта ЕУ** ради даљег побољшања приступа дигиталној роби и услугама, стварања једнаких услова и остваривања максималног потенцијала за раст дигиталне економије.

Важно је да већи опсег сектора отворено и транспарентно има користи од дигиталних иновација, уз поштовање аспекта приватности. Треба пружити подршку за изградњу **капацитета за сајбер безбедност** у региону, и тај развој ће се заснивати на процени потреба која ће се спровести 2021. године.

Да би се обезбедио неопходни ниво дигиталног повезивања, биће потребно 3,7 милијарди евра капиталних трошкова (планирање и изградња) у наредних 5 година (до 2025)²¹. Приватни сектор ће играти важну улогу у дигиталној транзицији Западног Балкана, укључујући 5G и гаранције ЕУ, које могу деловати као важан покретач. Потребно је значајно повећати подршку ЕУ за **улагања у дигиталну инфраструктуру**, као и да би се поставио **веома брз и сигуран широкопојасни интернет приступ обезбедивши тако и универзални приступ**.

Западни Балкан треба да се усредсреди на следеће **реформске приоритете**:

- да убрза усклађивање и спровођење **правних тековина ЕУ** чиме ће се створити **окружење погодно за улагања** (укључујући заштиту података); и заврши спровођење Регионалног споразума о ромингу.
- да **одреди приоритете и уведе дигитализацију у главне токове** националне политике уз фокус на предузетништво, образовање, здравство, енергетику, истраживање и иновације, паметан раст. Треба појачати иновативну дигиталну трансформацију подстицањем постављања и коришћења платформи и политика као што су нпр. е-управа, е-здравство, е-трговина, дигитални приступ култури и културном наслеђу, дигиталне вештине у образовању, отворени приступ

¹⁹ *SELFIE* (Саморефлексија о ефикасном учењу подстицањем употребе иновативних образовних технологија) је бесплатан, једноставан за употребу, прилагодљив алат који школама помаже да процене на ком су нивоу када је реч о учењу у дигиталном добу.

²⁰ *HEInnovate* је алат за самопроцену високошколских установа које желе да истраже свој иновативни потенцијал.

²¹ COM(2016)0179 коначни Акциони план ЕУ за е-управу за период 2016-2020. „Убрзање дигиталне трансформације управе”.

истраживачким подацима и резултатима, улагања у широкопојасну мрежу и укључивање свих економија у Заједничко предузеће за европско рачунарство високих перформанси (*EuroHPC*).

- да негује развој регионалних **Чворишта за дигиталне иновације** и њихово повезивање са научним и технолошким парковима и заједницама знања и иновација Европског института за иновације и технологију (*EIT KICs*) као јединствених шалтера који пружају подршку привредним друштвима ради повећања њихове конкурентности уз коришћење дигиталне технологије, посебно у увођењу вештачке интелигенције у пословни сектор (пре свега за МСП) у складу са настојањима и смерницама ЕУ; да промовише развој дигиталних вештина и виртуелно учење у региону.
- да повећа капацитет за **сајбер безбедности** и борбу против сајбер криминала, посебно применом система алата ЕУ код ризика за 5G мреже у погледу сајбер безбедности.
- да обезбедити етичку употребу технологија, укључујући употребу **вештачке интелигенције** за потребе надзора, у складу са Повељом ЕУ о основним правима и имајући у виду динамично усклађивање са будућим законодавством ЕУ у овој области.
- да спроведе **Декларацију о е-управи**, потврђену у Београду 2019. године, ради даљег убрзања рада у складу са акционим планом ЕУ за е-управу²², као подршку реформи јавне управе.

VIII. Подстицање приватног сектора

Од 1990-их, економије Западног Балкана постигле су изузетан раст уз истовремено смањење сиромаштва. Животни стандард је порастао широм региона, а приступ јавним услугама се побољшао. Међутим, Западни Балкан и даље треба да предузме важне напоре како би испунио кључне економске услове за пријем у чланство у ЕУ: да обезбеди постојање функционалне тржишне економије и покаже способност суочавања са притиском конкуренције и тржишним силама унутар Европске уније. Ово захтева реформу њихових система економског управљања и спровођење структурних економских реформи. Процес у оквиру Програма економских реформи (ПЕР) је и даље кључни инструмент кроз који ЕУ и Западни Балкан заједнички утврђују реформске приоритете чему Комисија пружа значајну подршку. У сврху овог плана фокус ће бити на развоју јачег приватног сектора и улагање у људски капитал.

Развој **снажног приватног сектора** је од суштинског значаја за друштвено-економски развој и регионалну интеграцију, чиме се повећава конкурентност региона и омогућава отварање нових радних места. Улога малих и средњих предузећа (МСП) је посебно важна с обзиром на то да она представљају 99% свих предузећа на Западном Балкану, генеришу око 65% укупне додате вредности пословног сектора и чине 73% укупне запослености у пословном сектору²³. У том контексту, посебан фокус треба ставити на подршку „стартапима“ и малим и средњим предузећима у **стратешким секторима** које су државе идентификовале, попут туризма и дигиталног сектора, у којима или имају компаративну предност или нарочит потенцијал због својих историјских и природних услова. Тиме ће се утрти пут ка економском расту

²² COM(2016)0179 коначни Акциони план за еУправу за период 2016-2020. „Убрзање дигиталне трансформације управе”

²³ Извор: [Индекс политике ОЕЦД за МСП: Западни Балкан и Турска 2019.](#)

кроз иновације и повећану конкурентност.

Да би се отворио потенцијал приватног сектора, ЕУ би требало да повећа финансирање предузећа кроз значајна издвајања за гаранције у оквиру Гарантног фонда за Западни Балкан и удвостручавањем бесповратних средстава обезбеђених у оквиру Програма за развој предузећа и иновације Западног Балкана, ЕУ платформе која је део Инвестиционог оквира за Западни Балкан. ЕУ ће побољшати приступ финансијском и ризичном капиталу за микро, мала и средња предузећа, између осталог, и да би се превазишле потешкоће настале услед пандемије *COVID-19*.

Комбинацијом бесповратних средстава и гаранција треба да се ојачају отворени, иновативни, пословно прихватљиви екосистеми у региону који се заснивају на приступу „троструке спирале“. Тиме ће се олакшати идентификација, развој и промоција иновативних предузетничких идеја и пружити подршка малим и средњим предузећима у циљу побољшања њихових способности прилагођавања променљивим друштвено-економским и политичким околностима како би се суочили са бројним изазовима:

- подизање **стандарда квалитета предузећа** и доступност извозно оријентисаних инвестиција како би приватни сектор у региону имао користи од веће тржишне интеграције и трговине унутар региона и са ЕУ.
- омогућавање одговарајућих разноликих модела **финансирања и обука за предузетништво** (микро, мала и средња предузећа, социјална предузећа) како би се предузећа формирала и расла.
- јачање **конкурентности МСП** кроз инвестиције за подршку „стартап“ предузећима и иновативним предузећима у фази раста („скејлап“), као и програмима за подршку финансијске и дигиталне писмености, дигитализације привредних друштава, инкубатора и нових технологија у финансијским услугама.
- пружање подршке економијама да расту кроз **Стратегије паметне специјализације** надовезујући се на снаге и потенцијале у региону, као и кроз јачање истраживања, иновација и трансфера технологије.
- омогућавање улагања у одрживу пољопривредну производњу и истраживање ради подршке уравнотеженом руралном развоју и јачања конкурентности и одрживости **пољопривредно-прехрамбеног сектора**.
- подстицање **зеленог раста и циркуларне економије**, растом инвестиција у зелене технологије и смањењем трошкова за њихову примену у региону. У ту сврху ЕУ ће користити, између осталих, постојеће платформе као што су Фонд за зелени раст и Регионални програм енергетске ефикасности.

Земље региона треба да наставе и да користе приступ програмима ЕУ као што су Хоризонт Европа, *COSME* и *EIC* како би подржале иновације и економски развој у периоду 2021-2027.

IX. Улагање у људски капитал

Праведност и инклузивност су важни како би се обезбедило да сви имају корист од опоравка и раста и да нико не буде изостављен. Функционално тржиште рада и добро обучена и продуктивна радна снага кључни су за отпорну економију. Комисија ће ојачати дијалог са Западним Балканом ради подстицања примене европског стуба

социјалних права¹⁶ (ЕССП) у региону. **ЕУ има за циљ да подржи развој људског капитала повећањем ИПА финансирања**, посебно у погледу реформских приоритета утврђених у процесу Програма економских реформи и заједничких смерница политике у областима образовања и вештина, запошљавања и социјалне заштите и инклузије. Акценат ће такође бити стављен на омладину, здравље, културу и спорт.

ЕУ ће подржати шире укључивање цивилног друштва и приватног сектора подстицањем иновативних решења, промовишући социјално предузетништво у решавању социјалних изазова. Финансијски инструменти ће се користити за привлачење приватних фондова који су усмерени на социјалне потребе (финансирање утицаја), у блиском партнерству са међународним финансијским институцијама (МФИ).

У **сектору образовања** ЕУ ће наставити да подржава развој политика и реформи заснованих на доказима ради суочавања са главним изазовима и приоритетима образовног система у погледу управљања, финансирања, квалитета, једнакости и релевантности, са фокусом на прилагођавање образовних система дигиталној трансформацији и економији заснованој на знању. Посебан фокус биће усмерен на реформе које промовишу одговарајућу понуду релевантних знања, вештина и компетенција за решавање постојеће неусклађености између понуде знања и потражње за радном снагом, између осталог развојем учења кроз рад у оквиру стручног образовања и обуке.

Подршка ће се наставити кроз програм Еразмус+, са повећаним могућностима за академску мобилност и изградњу капацитета, између осталог у сектору стручног образовања и обуке. Ажурирањем Програма вештина за Европу, Акционог плана за дигитално образовање и Европског образовног простора, Западни Балкан ће за ЕУ бити приоритет у њеном међународном деловању. ЕУ ће интензивирати сарадњу са Западним Балканом у спровођењу Оквира за деловање у области културног наслеђа за 2018. годину и појачаће учешће у програму Креативна Европа. Партнери из региона треба да наставе да учествују у другим програмима ЕУ као што су Еразмус+ и Европска иницијатива за солидарност како би побољшали међусобну размену и сарадњу у области волонтирања, обуке и младих.

Побољшање учешћа на тржишту рада, посебно младих и жена, угрожених група и мањина, нарочито Рома¹⁷, биће један од приоритета и може снажно допринети економском расту. Решавање потреба **младог становништва** је посебан приоритет, нарочито имајући у виду велики број младих који нису запослени, не школују се и не обучавају (*NEET*). **Интервенције засноване на примеру Гаранција за младе ЕУ** све су неопходније у време кризе како би се младим људима пружила могућност запослења, даљег образовања, стручне праксе или приправничког стажа, чиме се такође нуде решења и перспективе за младе и доприноси решавању одлива мозгова. Пажња ће се такође посветити изградњи капацитета социјалних партнера и развоју социјалног дијалога и колективног преговарања.

Те инвестиције такође треба да буду инклузивне и усмерене на оне са високом стопом сиромаштва и slabим могућностима за запошљавање, попут особа са инвалидитетом. Те инвестиције ће поштовати обавезе из Конвенцији УН о правима особа са

¹⁶ У свом саопштењу *Снажна социјална Европа за праведне транзиције*, Европска комисија је потврдила своју намеру да ојача дијалог са Западним Балканом ради подстицања примене ЕССП у региону.

¹⁷ У јулу 2019. године премијери Западног Балкана усвојили су Декларацију о интеграцији Рома у процесу проширења ЕУ, обавезујући се на конкретно побољшање положаја Рома, укључујући и запошљавање. ЕУ ће наставити да подржава своје циљеве, између осталог кроз примену стратешког оквира ЕУ за равноправност, инклузију и учешће Рома.

инвалидитетом.

Реформе система **социјалне заштите и инклузије**, укључујући службе за социјалну заштиту, биће приоритет с обзиром на неусклађеност људског развоја са ЕУ. Подржаће се развој стратегија за активно укључивање.

Подржаће се **реформа здравственог система**, побољшано здравствено осигурање и отпорност система јавног здравства, такође у светлу искустава из борбе против пандемије болести *COVID-19*. Потребно је смањити трошкове и обезбедити да сви грађани имају приступ бољем лечењу. Потребно је ојачати регионалну сарадњу у борби против прекограничних претњи по здравствену безбедност. Стога ће бити обезбеђена континуирана подршка јачању спремности и отпорности система јавног здравља на Западном Балкану.

У Србији постоји простор за искоришћавање економских могућности у **сектору креативне индустрије и културе и његовог доприноса одрживом туристичком потенцијалу региона**. ЕУ ће интензивирати сарадњу са Западним Балканом у спровођењу **Оквир за деловање у области културног наслеђа за 2018. годину**. Сам регион треба да појача сарадњу у очувању и промоцији културног наслеђа у оквиру стратегија одрживог туризма. Да би подржала овај сектор, ЕУ ће такође подстаћи интеграцију културне и креативне индустрије из региона у европске професионалне мреже и ланце вредности.

Спровођење Иновационе агенде за Западни Балкан допринеће јачању базе људског капитала у региону.

Х. Регионална економска интеграција и интеграција са ЕУ

Циљеви овог економског и инвестиционог плана биће у великој мери олакшани унапређеном регионалном сарадњом на Западном Балкану, укључујући јаче напоре за чвршћу економску интеграцију региона.

Земље Западног Балкана треба да развију **Заједничко регионално тржиште**, као одскочну даску за **ближу интеграцију региона са јединственим тржиштем ЕУ** још пре него што приступе Унији. То је од кључног значаја ако регион жели да **искористи свој привилеговани однос са ЕУ**. Према студији Светске банке¹⁸, оваква **појачана тржишна интеграција Западног Балкана могла би региону да донесе додатни раст БДП од 6,7%**.

➤ Заједничко регионално тржиште ...

Као што је истакнуто у Саопштењу *Подршка Западном Балкану у сузбијању пандемије болести COVID-19 и за опоравак након пандемије*¹⁹, пандемијом болести *COVID-19* је у први план стављен **висок ниво тржишне интеграције и међузависност између ЕУ и економија Западног Балкана**, као и међу самим економијама држава Западног Балкана. Обезбеђивање несметаног протока робе био је у фокусу током кризе. Да би се то постигло, Западни Балкан је брзо и ефикасно успоставио зелене коридоре на критичним граничним прелазима.

Инклузивне регионалне организације – Савет за регионалну сарадњу, Транспортна заједница и Централноевропски споразум о слободној трговини (ЦЕФТА) биле су кључне за примену овог одговора. Оне су се ефикасно координисале са свим партнерима на западном Балкану, међусобно и са ЕУ. У тешким временима се таква

¹⁸ Редовни економски извештај о Западном Балкану, Светска банка, јесен 2019.

¹⁹ COM(2020) 315 коначни

регионална сарадња показала кључном.

У Декларацији са самита у Загребу (6. маја 2020.)²⁰, коју је усвојила ЕУ и коју су потврдили шест западнобалканских партнера, наводи се да ће „ЕУ наставити да подржава такву инклузивну регионалну сарадњу и подстицати лидере Западног Балкана да у потпуности искористе потенцијал регионалне сарадње како би олакшали економски опоравак након кризе. То изискује снажну посвећеност читавог региона да настави да продубљује регионалну економску интеграцију, поштујући правила и стандарде ЕУ и тиме приближавајући регион и његова привредна друштва унутрашњем тржишту ЕУ. Развијање ове димензије, између осталог кроз Регионални економски простор (РЕП), може учинити регион привлачнијим за улагања”.

Да би се покренуло испуњавање те обавезе, Западни Балкан мора да **прихвати циљ успостављања Заједничког регионалног тржишта**, заснованог на правилима ЕУ. Таквим приступом се обезбеђује интеграција како у региону, тако и са ЕУ и он је један важан параметар за припрему за приступање ЕУ. То заједничко регионално тржиште требало би да се надовеже на достигнућа **Регионалног економског простора (РЕП), који је био једна успешна иницијатива**: договорен је програм регионалне инвестиционе реформе, унапређена је мобилност високог образовања захваљујући признавању квалификација и смањени су трошкови роминга у региону. Такође је дошло до усвајања амбициозних споразума за олакшавање робне размене и либерализацију тржишта услуга. То ће помоћи региону да доспе на мапу за глобалне инвеститоре који желе да смање удаљеност до тржишта ЕУ и да диверсификују своје добављаче.

Спровођење **секторских споразума у овом регионалном оквиру** биће узето у обзир при процени колико су партнери на Западном Балкану припремљени за **учешће на јединственом тржишту ЕУ у датом сектору**: успешна регионална економска интеграција помоћи ће да се отвори пут ка дубљој економској интеграцији са јединственим тржиштем ЕУ.

ЕУ **позива владе Западног Балкана да развију амбициозан и свеобухватан план за изградњу овог Заједничког регионалног тржишта**. Тај план треба да се концентрише на утврђивање кључних резултата око четири слободе (роба, услуге, капитал и људи) и да утврди економске секторе који ће у будућности сигурно бити од заједничког интереса и за које регион може глобалном тржишту представити привлачан предлог вредности. ЕУ би требало да подстакне регион да развије функционалан инклузивни оквир који омогућава овако продубљену регионалну економску интеграцију.

Изградња заједничког регионалног тржишта

У склопу припрема за продубљени Регионални економски простор, Западни Балкан треба да се усредсреди на кључне резултате који ће привредним друштвима и грађанима региона донети опипљиве резултате као што су:

■ повезивање економија

Иницијатива успостављања зелених коридора – обезбеђивање пуних оперативних капацитета 24/7 на кључним граничним прелазима (ГП)

Постављање алата за праћење (Галилео) времена чекања на граничним прелазима на свим граничним прелазима који се налазе на мрежи „зелених коридора”

²⁰ <https://www.consilium.europa.eu/media/43776/zagreb-declaration-en-06052020.pdf>

Потписивање и спровођење билатералних споразума о граничним прелазима у друмском и железничком саобраћају

■ слободно кретање робе

Узајамно признавање сертификата за воће и поврће и друге пољопривредне производе

Слободно кретање индустријске робе на основу усаглашености са основним захтевима ЕУ

Овлашћени привредни субјекти признати у региону

■ слободно кретање услуга

Узајамно признавање стручних квалификација

Узајамно признавање лиценци у пилот-сектору (туризам)

Пакет за либерализацију трговине (продужење обавеза о приступу тржишту и националном третману, укључујући узајамно признавање лиценци у више сектора као што су грађевинарство, поштанске услуге или транспорт)

■ слободно кретање капитала

Смањење трошкова за регионална прекогранична плаћања

Припрема за придруживање јединственом простору плаћања у еврима (*SEPA*)

■ регионални инвестициони простор

Меморандуми о разумевању (MoP) између инвестиционих агенција које се баве задржавањем инвестиција/промоцијом кључних регионалних ланаца вредности

Усвајање регионалних стандарда за механизам скрининга директних страних инвестиција на националном нивоу

Привлачење најмање 100 инвеститора у перспективне регионалне ланце вредности.

■ регионални иновациони простор

Покретање регионалне иницијативе за трансфер знања из дијаспоре како би се искористио потенцијал дијаспоре у региону и подстакла циркулација мозга

■ учешће Западног Балкана на дигиталном тржишту Европског истраживачког простора

Успостављање регионалног тржишта е-трговине и дигиталног садржаја усвајањем кључних усклађених правила и принципа унутрашњег тржишта, омогућавањем царинења пакета и уклањањем геоблокада

Регионално координисани приступ заштити података о личности, приватности, сајбер безбедности и других права, усклађен са правним тековинама ЕУ

Регионални споразум о признавању услуга од поверења, укључујући е-потпис

Регионално координисани процес усклађивања спектра европских 5G пионирских опсега, координисани приступ у процесу додељивања 5G радио фреквенција и регионално 5G пилотирање, укључујући заштитне мере против нових ризика на

основу безбедносних алата ЕУ

■ **мобилност људи**

Мобилност ученика/студената

Мобилност појединаца на основу личних карата

Мобилност истраживача и професора

■ **европски ланци вредности**

Туризам: развити пакетну понуду за регион и заједнички је промовисати (на основу заједничких стандарда, међусобног признавања лиценци, итд.)

Аутомобилска индустрија: надоградити ланце вредности како би били спремни да прихвате нове трендове (електрични аутомобил, аутономни аутомобил, итд.), на основу регионалних добара и сировина

Програм за зелену и циркуларну економију: изградити нове регионалне ланце вредности како би се искористио неискоришћени потенцијал (циркуларна употреба сировина, сакупљање и прерада електронског отпада, ланци вредности обновљивих извора енергије, итд.)

➤ ... као одскочна даска за ближу интеграцију региона са ЕУ

За све партнере са **Западног Балкана**, ЕУ је први трговински партнер са учешћем од **преко 69,4% у укупној трговини региона** у 2019. години. У погледу страних директних инвестиција (СДИ), **привредна друштва из ЕУ су надалеко водећи инвеститори у региону са приближно 65,5% укупних СДИ у региону** у 2018. години.

У складу са ревидираном методологијом проширења²¹, ако влада спроведе реформске приоритете договорене са ЕУ, то би требало да доведе до ближе интеграције те земље са Европском унијом, убрзане интеграције и „постепеног увођења” у појединачне политике ЕУ, тржиште ЕУ и програме ЕУ као део процеса приступања.

ЕУ зато треба да истражи могуће начине за унапређену интеграцију Западног Балкана са ЕУ у периоду који претходи приступању. То ће бити важан политички сигнал региону да је његова будућност у ЕУ и пружиће значајан подстицај економским резултатима и инвестицијама. С обзиром на важан опсег повећане трговине између ЕУ и региона, **посебна пажња биће посвећена анализи и решавању нецаринских баријера** и уклањању техничких баријера у трговини, уз истовремено обезбеђивање једнаких услова учешћа.

Испуњавање норми и стандарда ЕУ неопходно је за извоз у Европску унију. Поред тога, Западни Балкан треба да прихвати или да се усклади са недавним развојем политика Европске уније усмереним на заштиту безбедности и јавног поретка ЕУ – као што је механизам за скрининг СДИ.

²¹ COM(2020) 57 - Јачање процеса приступања – Кредибилна перспектива ЕУ за Западни Балкан

Ближа интеграција Западног Балкана са ЕУ

Комисија ће радити са својим западнобалканским партнерима на убрзању процеса интеграције у ЕУ пре приступања на следеће начине:

- Подршка усвајању стандарда ЕУ и надоградњи инфраструктуре квалитета²² на Западном Балкану, како би земље Западног Балкана примениле *правне тековине ЕУ* на **индустријску и потрошачку робу**, што би **олакшало интеграцију са јединственим тржиштем ЕУ**. У мери у којој је то могуће и под условом да постоје ИТ решења ЕУ којим ће се обезбедити **надзор над тржиштем** у региону, власти могу да комуницирају између себе и са колегама у ЕУ.
- Олакшана трговина између ЕУ и Западног Балкана кроз **царинску сарадњу** како би се омогућило, где је то могуће, електронско издавање и трансфер царинских докумената као што су докази о пореклу; обезбедити координацију у фазама планирања и извршења инвестиција ЕУ у пограничне објекте широм региона.
- Омогућити **е-трговину**, укључујући куповину робе и услуга путем интернета, јефтиније прекограничне испоруке пакета, заштиту права потрошача онлајн и промоцију прекограничног приступа онлајн садржајима из ЕУ и Западног Балкана. Олакшати преузимање **заједничких стандарда ЕУ о заштити података, сајбер безбедности и услугама од поверења**.
- Подржати доступност **дигиталних кључних показатеља учинка** на Западном Балкану у складу са европским Индексом дигиталне економије и друштва (*DESI*) и оквиром локалних и регионалних дигиталних показатеља (*LORDI*) и информативним листовима еУправе.
- Подржати спровођење **националних програма овлашћених привредних субјеката** и изградити чланство трговаца, наставити подршку организацији ЦЕФТА у спровођењу регионалног узајамног признавања. Усмерити се ка узајамном признавању таквих националних програма по потреби; усвојити јединствени сет преференцијалних правила о пореклу (PEM+) и подржати учешће читавог региона у Конвенцији о заједничком транзитном поступку.
- **Омогућити трговину пољопривредним производима** (укључујући прерађене пољопривредне производе) у складу са санитарним и фитосанитарним захтевима ЕУ, путем интегрисаног система управљања ЕУ за званичне контроле. Пружити подршку интеграцији у одговарајуће системе ЕУ (*TRACES, RASFF, Europhyt, AAC*) и сарађивати у борби против болести животиња и антимикробне резистенције.
- Олакшати **интеграцију одрживих индустријских ланаца вредности** између Западног Балкана и ЕУ, посебно подржавајући одрживу производњу и прераду сировина, укључујући критичне сировине²³, уз обезбеђивање несметане трговине и инвестиција у складу са социјалним стандардима ЕУ, стандардима ЕУ у области животне средине и стандардима транспарентности.
- **Пуноправно приступање програму Хоризонт Европа** – амбициозни европски програм за истраживање и иновације у износу од 100 милијарди евра.

²² Акредитација, оцена усаглашености, надзор тржишта, правна метрологија, стандардизација

²³ У складу са Акционим планом за критичне сировине COM(2020) 474 коначни

- Подстаћи Западни Балкан да се усклади са недавним иницијативама чији је циљ **заштита европске безбедност и јавног реда** – као што је успостављање националних механизма за скрининг инвестиција за инвестиције трећих земаља, заснованих на механизму ЕУ.
- Олакшати **контакт са Европским саветом за платни промет** и подржати регион у погледу учешћа у **јединственом простору плаћања у еврима (SEPA)**²⁴.
- Подржати администрације земаља Западног Балкана да обезбеде **најсавременије дигиталне јавне услуге за предузећа и грађане**. Промовисати њихово учешће у програму *ISA2*²⁵. Промовисати употребу **отворених стандарда** развијених у оквиру програма Инструмента за повезаност Европе (*CEF*)²⁶.
- Обезбедити **наменску подршку регионалним организацијама** у циљу напредовања у погледу агенде регионалне економске интеграције, укључујући успостављање **платформе између Европске комисије, Савета за регионалну сарадњу и ЦЕФТА** на којој ће се водити дијалог о регионалном тржишту и његовој компатибилности са правилима ЕУ.

²⁴ У складу са Стратегијом платног промета у малопродаји за ЕУ, COM(2020) 592 коначни

²⁵ Програм ЕУ за решења интероперабилности за јавне управе, предузећа и грађане.

²⁶ Овим програмом финансиран је скуп генеричких и поново употребљивих инфраструктура дигиталних услуга (ДСИ) које нуде основне могућности и могу се поново користити за олакшавање пружања дигиталних јавних услуга прекогранично и између сектора. Тренутно постоји осам структурних елемената који чине те инфраструктуре: инфраструктура за тестирање великих група података, *Context Broker*, еАрхивирање, еДостава, еИД, еРачун, еПотпис и еПревод.

ЕВРОПСКА
КОМИСИЈА

Брисел, 6.10.2020. године
СОМ(2020) 641 коначни АНЕКС

АНЕКС

уз

**САОПШТЕЊЕ КОМИСИЈЕ УПУЋЕНО ЕВРОПСКОМ
ПАРЛАМЕНТУ, САВЕТУ, ЕВРОПСКОМ ЕКОНОМСКОМ
И СОЦИЈАЛНОМ КОМИТЕТУ И КОМИТЕТУ РЕГИОНА**

**Економски и инвестициони план за
Западни Балкан**

{SWD(2020) 223 коначни}

СР

СР

АНЕКС

У контексту двојачке зелене и дигиталне транзиције, Комисија ће испитати трошкове и користи, као и утицај следећих приоритетних инвестиционих кључних иницијатива и њихових одговарајућих пројектних предлога у циљу активне и брзе примене.

У области транспорта, Комисија предвиђа следеће **инвестиционе кључне иницијативе** који треба да се заврше или који треба да буду унапређени до краја овог мандата Комисије:

КЉУЧНА ИНИЦИЈАТИВА 1 — ПОВЕЗИВАЊЕ ИСТОКА И ЗАПАДА

До 2024. године ће бити завршене или унапређене следеће главне везе између истока и запада:

- Биће завршен „Аутопут мира” на Косову* (који повезује Приштину и Ниш у Србији) при чему ће деоница у Србији бити у значајној мери унапређена.
- Док је (основна мрежа) путног коридора (Коридор 10) југоисточно од Мађарске кроз регион до Бугарске, Грчке и шире практично завршена, укључујући уз подршку ЕУ, паралелни железнички коридор биће у потпуности модернизован. Конкретно, железничка обилазница око Ниша у Србији биће финализована у овом року. Пројекат на Коридору 10 за надоградњу железничке везе између Србије и Хрватске, која је битна веза у погледу железничког теретног саобраћаја, биће у значајној мери унапређен, као и пројекат надоградње железничке везе са Северном Македонијом.
- **Железнички коридор 8 између Скопља и бугарске границе** биће у значајној мери унапређен за повезивање Скопља и Софије.
- **Разминирање реке Саве и решавање уских грла на реци Дунав** биће завршени или ће у значајној мери бити унапређени како би се побољшао одрживи вид транспорта тих важних водних путева као део мреже *TEN-T* и како би се олакшао даљи развој интермодалних размена.

КЉУЧНА ИНИЦИЈАТИВА 2 - ПОВЕЗИВАЊЕ СЕВЕРА И ЈУГА

До краја 2024. године ће бити завршене или унапређене следеће главне везе између севера и југа:

- Завршиће се **75% главног путног коридора север – југ** за повезивање главних градова средње Европе преко Сарајева у Босни и Херцеговини са луком Плоче на јадранској обали (**Коридор 5ц**) према стандардима за аутопутеве. Такође ће се надоградити и железничка веза дуж истог коридора.
- **Железничка траса 4 која повезује Београд са Подгорицом до црногорске луке Бар** биће у потпуности обновљена од границе са Србијом до мора. Додатно ће унапредити паралелни путни коридор, нарочито на обилазници око Подгорице.
- Биће побољшана веза између главних градова Сарајева и Подгорице, која ће

се даље надовезати на постојеће и планиране мреже у Босни и Херцеговини и којом ће се обезбедити више директних веза између суседа.

- **Железничка траса која повезује Београд са Приштином биће додатно надограђена** грађевинским радовима на Косову и припремом потребне техничке документације за санационе радове у Србији.

КЉУЧНА ИНИЦИЈАТИВА 3: ПОВЕЗИВАЊЕ ОБАЛСКИХ РЕГИОНА

Следећи пројекти ће бити завршени или унапређени до 2024. године:

- **Железничка траса 2 која повезује главне градове Тирану и Подгорицу која је продужена до луке Драч, кључни је пројекат за регион и биће побољшана** обновом 120 км железничке пруге у Албанији према граници са Црном Гором.
- Биће предузети крупни кораци за завршетак „Плавог аутопута” дуж обале од Хрватске до Грчке: **Путна обилазница око Тиране биће завршена и још две деонице у Албанији и у значајној мери ће се унапредити обилазница око Будве у Црној Гори.**

У области енергетике, Комисија предлаже следеће **инвестиционе водеће пројекте**:

КЉУЧНА ИНИЦИЈАТИВА 4 – ОБНОВЉИВА ЕНЕРГИЈА

Подржаће се повећана употреба **обновљивих извора енергије**, у складу са потенцијалима региона и националним преференцама.

Може се пружити подршка следећим конкретним пројектима:

- Биће завршена **санација хидроелектране Фиерза у Албанији**, а изградња **хидроелектране Скавица** ће бити у напредној фази, како би се повећао потенцијал земље, а на крају и региона, у циљу повећања извоза електричне енергије из чисте енергије.
- Хидроенергетски систем Пива у Црној Гори биће проширен са почетком изградње **хидроелектране Комарница**.
- Убрзаће се припреме за изградњу хидросистема „Ибар – Лепенац”, фаза II, на **Косову**.
- Значајно ће се унапредити **инвестиције у ветропаркове и соларне електране у Северној Македонији** и послужиће као пример за инвестиције које користе потенцијал обновљиве енергије у региону које ће моћи да се примењују у будућности.

КЉУЧНА ИНИЦИЈАТИВА 5 — ТРАНЗИЦИЈА ОЛЕКСПОАТАЦИЈЕ УГЉА

Транзиција од експлоатације угља који је велики загађивач на одрживе и зелене изворе производње енергије биће кључан за регион који треба да испуни своје обавезе на основу Париског споразума. Гасоводи који ће бити одрживи у будућности и који подржавају прелазак на ниски ниво угљеника и декарбонизовани гас и водоник, играће кључну улогу, као и ефикасни далеководи и паметне мреже за повећану употребу обновљивих извора енергије у складу са потенцијалима региона.

Може се пружити подршка следећим конкретним пројектима:

- **У оквиру Трансјадранског гасовода, завршиће се изградња гасовода Фиер – Влора у Албанији**, а јонско-јадранском цевоводу дуж обале биће дата предност, при чему се омогућава велика диверсификацију извора снабдевања гасом у региону Западног Балкана и шире
- Биће завршена гасна **интерконекција Босна и Херцеговина – Хрватска**, који допуњује наведену диверсификацију и повећава потенцијал и диверсификацију постојећег система за дистрибуцију гаса у земљи.
- Почеће се са изградњом **гасне интерконекције Северна Македонија – Косово**, и продужиће се текуће инвестирање у интерконектор Северна Македонија – Грчка.
- Припремиће се изградња **гасне интерконекције Северна Македонија – Србија**.
- Завршиће се **Трансбалкански коридор за пренос електричне енергије у Србији** као део интерконекције између Србије, Црне Горе и Босне и Херцеговине како би се обезбедила окосница за дистрибуцију електричне енергије целог региона и ка ЕУ.

КЉУЧНА ИНИЦИЈАТИВА 6 – ТАЛАС РЕНОВИРАЊА

Комисија предлаже да се „Талас обнове ЕУ” прошири на Западни Балкан.

Грађевински сектор чини преко 40% укупне потрошње енергије²⁷ на Западном Балкану. Реновирање јавних и приватних зграда у складу са минималним стандардима енергетских перформанси може дати веома значајан допринос смањењу емисија гасова са ефектом стаклене баште, побољшати животни стандард грађана, као и њихово здравље. Талас реновирања зграда спроведен уз помоћ Енергетске заједнице помоћи ће Западном Балкану у декарбонизацији јавног и приватног грађевинског фонда, са јаким нагласком на дигитализацији и узимајући у обзир енергетско сиромаштво. ЕУ ће заједно са међународним финансијским институцијама подржати напоре партнера са Западног Балкана да утроструче тренутну стопу реновирања и уштеду енергије у постојећим зградама и постигну стандард „приближне нулте” енергије и емисије у новим зградама.

²⁷Извор: Секретаријат Енергетске заједнице - ЗБ6 Праћење енергетске транзиције, јул 2020:
https://www.energy-community.org/dam/jcr:2077a2ba-805a-4ca2-afcb-91c90ecc0878/EnC_WB6_072020.pdf

У сектору животне средине, Комисија предвиђа следеће **инвестиционе кључне иницијативе**:

КЉУЧНА ИНИЦИЈАТИВА 7 – УПРАВЉАЊЕ ОТПАДОМ И ОТПАДНИМ ВОДАМА

Одрживи и поуздани начини управљања водоснабдевањем, отпадном водом и одлагањем отпада од суштинског значаја су за заштиту животне средине и здравља грађана и могу имати позитивне утицаје на туризам у региону. То је кључно за еколошке перспективе региона и заштиту здравља и добробити људи из региона

Треба подржати следеће конкретне пројекте:

- Изградња **постројења за третман отпадних вода у Скопљу и Приштини ће бити завршена**. Ти пројекти имају велики прекогранични утицај и унапређују услове живота становништва.
- Спровођење **инвестиционог програма за заштиту животне средине у Србији**, који ће обухватати модернизоване пројекте третмана отпадних вода за велике градове и градове средње величине
- Успоставиће се интегрисани **регионални системи управљања отпадом у Албанији, Црној Гори, Северној Македонији и Србији**, што ће се одвијати паралелно са затварањем депонија које не испуњавају захтеве. У будућности такође треба подржати сличне инвестиције у региону, укључујући боље управљање отпадом у прекограничним областима.
- Подршка успостављању одговарајућих **система за мониторинг ваздуха и воде и мера за спречавање загађења**.

У области дигиталне инфраструктуре, Комисија предвиђа следеће **кључне иницијативе**:

КЉУЧНА ИНИЦИЈАТИВА 8 – ДИГИТАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА

Треба подржати следеће конкретне пројекте:

- Наставиће се развој и увођење **националне широкопојасне инфраструктуре у шест партнерских земаља са Западног Балкана** – завршетком најнапреднијих инвестиционих пројеката у региону до 2024. године. Припрема за даља улагања на другим местима биће убрзана, са посебним фокусом на повезивање руралних подручја.
- Успостављање сигурних, енергетски ефикасних и поузданих центара података, тзв. „edge” инфраструктуре и инфраструктуре облака, при чему се обезбеђује усклађеност са правилима и основним вредностима ЕУ, укључујући заштиту података, као и повезивање са иницијативама ЕУ у погледу рачунара високих перформанси, дигиталних инкубатора и центара за иновације.
- Надовезујући се на постојеће иницијативе попут Балканске дигиталне магистрале, синергије са другим областима за повезивање, попут транспорта и енергетике, треба у потпуности истражити у контексту поделе инфраструктуре. Поред тога,

употреба технологије и података наменски за доношење бољих одлука има велики потенцијал за пружање бољег квалитета живота грађанима у региону. Такође ће се пружити подршка за прилагођавање брзом трансформативном технолошком развоју како би земље остале просперитетне и конкурентне. ЕУ ће промовисати сарадњу у дигиталном образовању на глобалном нивоу кроз обновљени Акциони план за дигитално образовање (DEAR) и промовисаће једнакост у приступу, нарочито за угрожене групе, укључујући Роме.

Да би се подржао приватни сектор, Комисија предлаже следеће **водеће пројекте**:

КЉУЧНА ИНИЦИЈАТИВА 9 – УЛАГАЊЕ У КОНКУРЕНТНОСТ ПРИВАТНОГ СЕКТОРА

Развој снажног, иновативног и конкурентног приватног сектора је од суштинског значаја за друштвено-економски развој Западног Балкана и његову регионалну интеграцију. То нарочито изискује повећана улагања у МСП и њихов капацитет за иновације, проширивање и раст. Да би се откључао потенцијал приватног сектора, ЕУ треба да:

- Планира да **повећа износ бесповратне помоћи** како би пружила подршку приватном сектору у оквиру Инвестиционог оквира за Западни Балкан. Иновацијама и зеленом расту треба наменити 50% средстава ЕУ за приватни сектор.
- Планира да **повећа гарантни капацитет којим се подржавају инвестиције, пре свега за јачање конкурентности МСП и** подстицање отварања нових радних места, нарочито у смислу задовољавања потреба младих, кроз **Гарантни фонд за Западни Балкан.**
- Мобилише помоћ за одрживу трансформацију **пољопривредно-прехрамбених система и рурални развој** у региону.

Да би подржала запошљавање и понудила решења и перспективе за младе на локалном нивоу, Комисија предлаже следећу **кључну иницијативу**:

КЉУЧНА ИНИЦИЈАТИВА 10 - ГАРАНЦИЈА ЗА МЛАДЕ

Гаранција за младе је програм активирања којим се обезбеђује да сви млади људи добију квалитетну понуду за запослење, континуирано образовање, приправничку праксу или приправнички стаж у року од четири месеца након што постану незапослени или напусте формално образовање.

Владе Западног Балкана треба да спроведу водећи пројекат „Гаранција за младе” у складу са програмом ЕУ „Гаранција за младе”. Предлаже се његово спровођење у четири фазе, при чему се у свим фазама може користити подршка ЕУ:

- Фаза 1 – **План спровођења**: идентификација планираних мера и њихових рокова, буџета, неопходних промена правног оквира, дефинисање централног координационог тела и улога релевантних органа власти (ресорна министарства и њихове агенције, укључујући службе за запошљавање и центре за социјални рад, институције за образовање и обуку укључујући стручно образовање и обуке, итд.) и

заинтересованих страна (послодавци и синдикати, привредне коморе, омладинске организације, невладине организације, итд.)

- Фаза 2 – **Припремни рад**: изградња посвећености на политичком нивоу; изградња посвећености и капацитета јавних власти и заинтересованих страна, запошљавање особља и развој инфраструктуре; промене правног оквира, припрема оквира за праћење и евалуацију

- Фаза 3 – **Пилот фаза**: спровођење на ограниченом броју локалитета/региона, праћење и евалуација

- Фаза 4 – **Прогресивна/општа примена**: примена у више региона/широм земље, праћење и евалуација

**